

УДК 026: 37]: 316.7

DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2019-3-116-127>

Ярослава Ніколаєнко,

науковий співробітник

відділу науково-документного забезпечення,

соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

email: yaroslava_n@i.ua

ORCID id: 0000-0002-5959-8161

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

У статті розглянуто поняття соціокультурної діяльності освітнянських бібліотек. Досліджено актуальні напрями соціокультурної діяльності, такі як: національно-патріотичне виховання учнів та студентів; громадянсько-правове виховання та правове інформування; формування екологічної культури та екологічне інформування; формування здорового способу життя; формування естетичних поглядів молоді через літературу і мистецтво; формування навичок технологічної, когнітивної та соціальної компетенцій (так звана «цифрова компетентність»). Акцентовано увагу на такому важливому напрямі соціокультурної діяльності освітнянських бібліотек як національно-патріотичне, громадянське виховання, що передбачає реалізацію комплексу заходів: організацію та проведення освітньо-виховних, інформаційно-просвітницьких, культурологічних, міжнародних, науково-методичних заходів із національно-патріотичного виховання, підвищення рівня професійної компетентності у сфері виховання дітей та молоді; залучення до процесів національно-патріотичного виховання діячів сучасної культури, мистецтва, науки, спорту, волонтерів тощо. Описано заходи бібліотек закладів освіти, спрямовані на популяризацію їхніх документних ресурсів та підвищення іміджу бібліотек. Обґрунтовано, що культурно-просвітницька діяльність бібліотек зазнає певних змін під впливом інформаційних технологій. Розкрито зміст і мету різних напрямів соціокультурної діяльності освітнянських бібліотек як важливого чинника якісних соціокультурних зрушень в Україні в контексті розвитку світового культурно-освітнього середовища. Зазначено, що особливо актуальним напрямком соціокультурної діяльності бібліотек освітніх закладів є формування у молодого покоління навичок цифрової грамотності.

Ключові слова: соціокультурна діяльність, освітнянські бібліотеки, бібліотеки закладів освіти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства є потреба у модернізації діяльності освітнянських бібліотек різних видів, поліпшенні якості бібліотечно-інформаційних послуг, поглибленні знань бібліотечних працівників щодо сучасних підходів до організації соціокультурної діяльності, підвищенні їхньої професійної кваліфікації. Усе це впливає на інтенсифікацію науково-дослідної діяльності, навчально-виховного процесу в освітнянській сфері України. Сучасна освітнянська бібліотека повинна спрямовувати свою діяльність в усіх напрямках соціокультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань, присвячених культурно-просвітницькій діяльності бібліотек, у своїх працях зверталися вітчизняні дослідники Л. М. Віжічаніна, Т. Ю. Гранчак, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна, С. В. Кирий, Н. М. Кушнарєнко, Т. В. Новальська, О. Є. Матвійчук, Н. Г. Солонська, зокрема до соціокультурної діяльності наукових бібліотек – О. В. Башун, О. О. Баюш, Н. Б. Захарова, Т. М. Коваль, М. С. Слободяник. Поняття соціокультурної діяльності розглядали О. С. Онищенко, В. М. Горovий, В. І. Попик.

Мета статті – дослідити основні тенденції соціокультурної діяльності бібліотек закладів освіти; визначити напрями, зміст і форми бібліотечної роботи; сформулювати рекомендації щодо запровадження нових форм соціокультурної

діяльності освітянських бібліотек, що сприятимуть їхньому включенню в культурну комунікацію у національному та світовому інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу. Оскільки головним завданням бібліотечної справи надалі залишається обслуговування користувачів, задоволення запитів на книги та інші види інформаційних ресурсів, які тісно пов'язані з культурою, формуванням світогляду, бібліотечна справа, безумовно, є соціокультурною системою, а бібліотека – однією із найважливіших соціокультурних інституцій.

Поряд із безліччю дефініцій, на думку Л. Віжічаніної «Сучасну соціокультурну діяльність можна представити у вигляді формули: культурна діяльність = творча діяльність + комунікаційна діяльність. Метою соціокультурної діяльності бібліотек є організація раціонального і змістовного дозвілля читачів (користувачів), задоволення і розвиток їх культурних потреб, створення умов для самореалізації і самоосвіти кожного індивідуума, розкриття його здібностей, самовдосконалення і аматорської творчості в рамках вільного часу» [2]. Дослідниця О. Матвійчук вважає, що «бібліотека є компонентом соціокультурної системи українського суспільства, засобом комунікації і регуляції культури, засобом трансляції культури і соціалізації особистості». Принципово важливим складником діяльності бібліотеки, вважає авторка, є її робота як соціокультурного центру, при цьому бібліотека не повторює діяльність уже існуючих закладів культури (театрів, клубів, музеїв), а у взаємодії з ними шукає і знаходить свій шлях [8].

Аналіз наукових розвідок і бібліотечного досвіду свідчить про потребу досліджень, спрямованих на пошук нових способів організації соціокультурної діяльності освітянських бібліотек. За результатами міжвузівського дослідження «Модуль компетентностей бібліотечно-інформаційного фахівця майбутнього» [6], яке було проведено у 2017 р. науковою бібліотекою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова і в якому взяли участь 100 бібліотечних фахівців м. Миколаєва, 19 % респондентів відчувають нестачу професійних знань під час підготовки та проведення креативних масових заходів. Зважаючи на важливість питання залучення освітянських книгозбірень до розвитку і досягнення стратегічних цілей усього українського соціуму через систему соціокультурних комунікацій, у рамках виконання наукового дослідження «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» науковцями ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського розроблено методичні рекомендації «Освітянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій» (2019) [10]. Упровадження в практику роботи освітянських бібліотек зазначених методичних рекомендацій сприятиме модернізації діяльності освітянських бібліотек різних видів, поліпшенню якості бібліотечно-інформаційних послуг, поглибленню знань бібліотечних працівників щодо сучасних підходів до організації соціокультурної діяльності, підвищенню їхньої професійної кваліфікації, а також матиме вплив на інтенсифікацію науково-дослідної діяльності, навчально-виховного процесу в освітянській сфері України.

Сучасна соціокомунікаційна діяльність – це цілеспрямована і спеціально організована система дій і заходів, метою якої є сприяння вдосконаленню інтелектуального, матеріального та естетично-духовного стану суспільства через доведення до свідомості користувачів наукових знань, емпіричних фактів, естетичних і морально-етичних цінностей, акумульованих у бібліотечних

документних зібраннях на різноманітних носіях, організацію виставок, творчих зустрічей із письменниками, митцями, політиками тощо [8].

Прийнято розглядати соціокультурну діяльність за такими важливими напрямками як: національно-патріотичне виховання учнів та студентів; громадянсько-правове виховання та правове інформування; формування екологічної культури та екологічне інформування; формування здорового способу життя; краєзнавча просвіта; формування культури читання (популяризація й просування читання); формування естетичних поглядів молоді через літературу і мистецтво; формування навичок технологічної, когнітивної та соціальної компетенцій (так звана «цифрова грамотність»).

З-поміж виховних напрямів соціокультурної діяльності бібліотек освітніх закладів найбільш актуальними в наш час є національно-патріотичне, громадянське виховання, які відповідають нагальним вимогам сьогодення. На сучасному етапі розвитку України, в період прямої загрози втрати державної незалежності, потрапляння у сферу впливу іншої держави, гостро постає проблема виховання патріотично налаштованих, національно свідомих молодих людей.

За допомогою національно-патріотичного виховання у молодого покоління формується висока патріотична свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України [13].

Проблема виховання високопрофесійної особистості із достатнім рівнем загальнолюдської, правової, національної, політичної культури є одним із пріоритетних напрямів діяльності сучасного закладу вищої освіти. Значна роль у процесі формування почуття патріотизму у студентства належить бібліотеці освітнього закладу. Саме бібліотека є не тільки засобом забезпечення доступу студентів до знань та інформації, а й просвітницьким осередком, який сприяє вихованню молоді. Цей напрям соціокультурної діяльності бібліотек закладів освіти реалізує комплекс заходів з висвітлення важливих історичних подій для українського народу і його державності та формування патріотичних цінностей в учнів та студентської молоді. Різні заходи, присвячені важливим історичним періодам України (Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна тощо), сприяють формуванню національно-патріотичної свідомості молодого громадянина. Сюди ж відноситься проведення різноманітних освітньо-виховних, інформаційно-просвітницьких, культурологічних, міжнародних, науково-методичних заходів з національно-патріотичного виховання; оновлення фондів бібліотек національно-патріотичною літературою про мовно-культурну самобутність українського народу і героїзм у боротьбі за незалежність та територіальну цілісність держави; організацію заходів з підвищення рівня професійної компетентності у сфері національно-патріотичного виховання дітей та молоді; забезпечення проведення тижнів правової освіти та національно-патріотичного виховання, спрямованих на розвиток у дітей та молоді почуття власної гідності, усвідомлення своїх прав і обов'язків у суспільстві; залучення до процесів національно-патріотичного виховання діячів сучасної культури,

мистецтва, науки, спорту, волонтерів, які виявляють активну громадянську і патріотичну позицію тощо [14].

Значна роль у процесі формування патріотизму у молоді належить саме бібліотекам закладів освіти. Питання національно-патріотичного виховання завжди перебуває в центрі уваги фахівців Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, які набули багатий арсенал різних форм і методів соціокультурної роботи. У жовтні 2015 р. Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України спільно з Інститутом модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України проведено Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек «Виховуємо громадянина – патріота України». Головною метою проведеного заходу було привернення уваги до питань формування патріотичної свідомості учнівської молоді за допомогою об'єднання зусиль бібліотеки й педагогічного колективу. У рамках заходу відбувся конкурс авторських патріотичних віршів учнів. Твори переможців конкурсу увійшли до збірника «З Україною в серці» [4]. У збірнику також використані роботи учасників конкурсу патріотичного малюнка. У Рекомендаціях щодо проведення місячника рекомендовано організовувати такі заходи, як: зустрічі з учасниками бойових дій на Сході України, членами сімей Героїв Небесної Сотні, бійцями АТО та їхніх сімей; зустрічі з діячами культури, мистецтва, науки, спорту, які виявляють активну громадянську і патріотичну позицію; організація постійно діючих виставок (у тому числі віртуальних), де популяризується українська історія, боротьба українського народу за незалежність, мову та культуру, досвід роботи з національно-патріотичного виховання різних соціальних інституцій; конкурс буктрейлерів (короткометражних відеороликів) на художню літературу національно-патріотичного спрямування; підготовка бібліографічних рекомендаційних списків для батьків з питань патріотичного виховання дітей та молоді у сім'ї.

У 2017 році фахівці бібліотеки підготували методичні рекомендації «Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи» [10] з метою розвитку діяльності бібліотек закладів середньої освіти з національнопатріотичного виховання. У них висвітлено основні напрями, методи та форми роботи шкільної бібліотеки, розглянуто питання комплектування фонду літературою національно-патріотичного спрямування, підготовки рекомендаційних бібліографічних посібників, інформаційно-бібліографічного обслуговування учасників освітнього процесу. Насамперед це книжкові виставки до державних свят, подій, присвячених українській державності, а також заходи, метою яких є висвітлення питань народознавства й духовності. Варто зазначити, що працівники освітянських бібліотек мають творчо підходити до підготовки цих заходів, намагатися додати до кожної виставки елементи національної символіки, використовувати витвори народних умільців, цитати, крилаті вислови, які б підкреслили спрямованість заходу, додали йому колориту. В освітянських бібліотеках важливо приділяти увагу питанням відродження та розвитку духовності, культури, традицій нашого народу. Сьогодні широко відроджуються звичаї, свята, яких український народ був позбавлений у радянські часи, доступною та поширеною є інформація з національної тематики. Молодь жваво цікавиться обрядами та народними звичаями. Ефективною формою національно-патріотичного виховання молоді є зустрічі з людьми, які були учасниками

воєнних подій або досліджували певні історичні події. Важливим напрямом бібліотечної роботи є популяризація літератури через бібліографічні огляди-презентації. Наприклад, огляди літератури з народознавства для студентів-першокурсників.

Інший, не менш важливий напрям соціокультурної діяльності освітянської бібліотеки – громадянсько-правове виховання, яке передбачає формування у студентів та учнів правової свідомості та навичок правомірної поведінки. Це може бути діяльність центрів правової (соціальної) інформації, де можна знайти будь-яку правову інформацію, що цікавить користувачів, зробити копії бланків, отримати консультацію фахівців особисто або через інтернет. Центри функціонують за тісної співпраці з управліннями юстиції, до їхньої діяльності можна залучати волонтерів із студентів юридичних факультетів університетів. Це також можуть бути профілактичні тренінги, під час яких обговорюються актуальні теми сьогодення. Такі заходи надзвичайно важливі, адже зі злочинністю потрібно не тільки боротися, а й запобігати їй шляхом профілактичної роботи з молоддю. Мета правового виховання – формування правової культури, повага до прав і свобод людини, авторитету батьків, наставників, педагогів; оволодіння основними юридичними знаннями, дотримання законів України. Варто наголосити на тому, що виховує не тільки сам захід, а й процес підготовки до нього: заглиблення користувача бібліотеки в тему заходу, усвідомлення її значимості тощо. Важливою є активна участь слухачів у в теплій атмосфері, без примусу й тиску. Це сприяє соціалізації людини й особистості громадянина в інтелектуально та емоційно насиченому житті. Організуючи широкі масові заходи правової тематики, освітянська бібліотека не тільки інформує, а й виховує сучасну особистість, пропагує свою діяльність, залучає нових користувачів.

Наступним важливим напрямом соціокультурної діяльності освітянських бібліотек є формування екологічної культури та екологічного інформування. Екологічна культура охоплює знання про взаємозв'язки в природі та усвідомлення людини як частини природи, розуміння необхідності берегти довкілля, прищеплення умінь й навичок позитивного впливу на природу тощо. На базі бібліотеки закладу освіти можна створити екологічний мініцентр з відповідним інтер'єром, довгостроковим та циклічним плануванням роботи, цільовим комплектуванням фонду. Завданнями, що розв'язуються посередництвом виховання екологічної культури на базі освітянських бібліотек, є: вироблення вміння виокремлювати та формулювати моральну проблематику, пов'язану із ставленням людини до природи, її живих і неживих об'єктів; формування біоцентричного та екоцентричного ставлення до природи, уяви про права природи та її об'єкти; надання допомоги в пошуку способів розв'язання екологічного конфлікту, що виник внаслідок впливу людини на природу; навчання учнів, студентів, учителів, викладачів користуватися бібліотекою, її фондами, довідково-бібліографічним апаратом, автоматизованими інформаційно-бібліотечними системами та ресурсами інтернету для забезпечення інформаційних потреб екологічної проблематики. Наприклад, Хмельницький національний університет готує спеціалістів освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» зі спеціальності «Екологія та охорона навколишнього середовища». Тому серед головних пріоритетів діяльності наукової бібліотеки університету є виховання екологічної свідомості та культури молодих громадян України. Наукова бібліотека закладу працює над проектом

«Майбутнє планети – в наших руках», який передбачає наступні завдання: надання постійної інформаційної підтримки освітньому процесу та науково-дослідницькій діяльності студентів, аспірантів, науковців; активізація роботи бібліотеки у поширенні знань з охорони навколишнього середовища; формування нових форм співпраці з державними та громадськими екологічними організаціями; надання користувачам відкритого доступу до інформації на високому професійному рівні з використанням нових інформаційних технологій; залучення студентської молоді до участі в організаціях і заходах на захист і збереження рідної природи; запровадження інноваційних форм індивідуальної та масової роботи з екологічної просвіти. Серед різних форм роботи з формування екологічної культури молоді у бібліотеці університету важливу роль відіграють комплексні заходи з пропаганди екологічних знань (наприклад, «Екологічний світогляд нового тисячоліття»), в яких беруть участь не лише студенти, викладачі, а й працівники місцевих органів управління і громадських організацій. Тут обговорюються проблеми екологічного стану міста, екологічної ситуації, яка склалася на території України та у світі. Представники місцевої влади розповідають про конкретні справи щодо поліпшення довкілля у місті, ознайомлюють з матеріалами міського екологічного бюлетеня «Еко – Хмельницький». У практиці роботи бібліотеки університету – проведення циклу радіопередач до відзначення Всесвітніх днів екологічної тематики: Міжнародного дня птахів, Всесвітнього дня здоров'я, Дня довкілля, Дня заповідників і національних парків, Чорнобильської катастрофи, Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища. На сайті бібліотеки представлено віртуальні виставки з актуальних питань охорони довкілля. Суттєве значення в екологічному вихованні майбутніх фахівців мають традиційні «Дні еколога», під час яких студенти ознайомлюються з інформаційними можливостями бібліотеки, літературою та періодичними виданнями з профілю навчання; проводяться практичні заняття з використання електронних ресурсів з питань екології. Цікавими й корисними формами екологічного виховання стали екологічні уроки «Людина і природа: правила гри», Національний природний парк «Подільські Товтри», «Екологічні проблеми Подільського регіону» тощо [11].

Ще один важливий напрям соціокультурної діяльності бібліотек закладів освіти – формування здорового способу життя учнів і студентів. Мета цього напрямку – формувати у молодих користувачів уявлення про те, що здоров'я значною мірою залежить від нас самих, пропагувати здоровий спосіб життя, викликати прагнення зберігати та зміцнювати здоров'я, бажання підтримувати його традиції, популяризація літератури про здоровий спосіб життя, профілактику шкідливих звичок. Зміцнення здоров'я дітей є однією з актуальних проблем нашого суспільства. Зростання захворюваності та інвалідності дітей шкільного віку, недотримання гігієнічних нормативів щодо навколишнього середовища, в якому перебувають діти, незбалансованість харчування, дефіцит мікроелементів і вітамінів, гіподинамія, травматизм, тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, токсичних і наркотичних речовин, ранній початок статевого життя, недостатній рівень сформованості навичок безпеки життєдіяльності, поширення ВІЛ-інфекції, туберкульозу, захворювань, що передаються статевим шляхом – ось проблеми, які потребують посилення роботи в навчальних закладах з формування в учнів навичок здорового способу життя. Сьогодні як ніколи потрібні нові

підходи й шляхи до усвідомлення учнівською молоддю необхідності зміцнення здоров'я, розвитку культури здоров'я.

Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського НАПН України у 2017 р. розроблено рекомендації щодо проведення Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек під гаслом «Шільна бібліотека – за здоровий спосіб життя». Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек, присвячений здоровому способу життя молоді, мав сприяти реалізації основних пріоритетів Нової української школи, а саме: формувати в учнів уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами, підсилювати в них усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, пробуджувати здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

Основна робота бібліотек з виховання культури здоров'я учнів має здійснюватися за такими напрямками: поповнення бібліотечного фонду документами з різних галузей знань, зорієнтованих на формування в учнів практичних навичок дбайливого ставлення до свого здоров'я; популяризація літератури про здоров'я та здоровий спосіб життя; створення навігатора для швидкого пошуку сайтів з інформацією щодо здорового способу життя в Інтернеті, організація традиційних і віртуальних тематичних книжкових виставок, інформаційний супровід та проведення масових заходів (конференції, цикли бесід, огляди літератури, усні журнали, дискусії, диспути, діалоги тощо). Проведення комплексу заходів з формування здорового способу життя в тісній співпраці бібліотек з учасниками навчально-виховного процесу ефективно впливатиме на ціннісні пріоритети підлітків та молоді.

Бібліотекарям освітніх закладів необхідно періодично здійснювати такі заходи: презентації книжок, журналів, інформаційних сайтів, що популяризують здоровий спосіб життя, автобіографій відомих особистостей, які, незважаючи на інвалідність, домоглися визнання в суспільстві; конкурс-вікторину «Що я знаю про здоровий спосіб життя»; перегляд та створення власних буктрейлерів про важливість духовного, психічного, соціального та фізичного здоров'я людини, толерантність і терпимість до людей з особливими потребами; підготовка циклу тематичних виставок, присвячених профілактиці наркоманії, токсикоманії, алкоголізму, тютюнопалінню, зокрема: «Шкідливі звички: міраж і дійсність», «Здоров'я або цигарка?», «Наркоманія – це плаха», «Вороги юності та краси», «Велике зло та біда роду людського», «Спортивні перемоги – перемоги здоров'я», «Азбука краси та бадьорості», «Як вода джерельна будьте ви здорові»; підготовка і розповсюдження рекомендаційних списків (у вигляді буклетів, закладок), що інформуватимуть про нову літературу та актуальні статті, присвячені популяризації здорового способу життя: «Здорова людина – здорове суспільство», «Питна вода: безпека, якість, здоров'я», «Ім'я біди – наркотик», «Знайте правду про СНІД», «Кожна цигарка скорочує життя на 15 хвилин», «Курити – здоров'ю шкодити», «Алкоголь – це небезпечно!», «Раціональне харчування»; оформлення тематичних полиць: «Здоровий спосіб життя – хворобам нема вороття», «Мандрівка на планету Здоров'я»; спільне проведення з педагогічними працівниками, спеціалістами-медиками бесід, дискусій, диспутів, зустрічей на теми: «Вічні цінності життя», «Відновлюй своє здоров'я правильним балансом діяльності й відпочинку», «Наркоманія: від хвилинного задоволення до трагедії життя», «Нікотин – своєрідний наркотик», «Алкоголь і підліток», «СНІД – небезпечна хвороба», «Дорога в безодню»; розміщення на інформаційному стенді

навчального закладу, сайті (блззі) бібліотеки матеріалів з розвитку культури здоров'я; відзначення кращих читачів бібліотеки, які долучилися до організації та проведення місячника.

Ще один не менш важливий напрям – формування естетичних поглядів молоді через літературу і мистецтво. Процес художньо-естетичного виховання має базуватися на державних національно-виховних та культурно-освітніх заходах, витоки яких ґрунтуються на історичному минулому нашої країни. Художньо-естетичне виховання в освітянських бібліотеках спрямоване на залучення молоді до українського менталітету, через пізнання основ національної культури; задоволення різноманітних запитів художньо обдарованих учнів і студентів шляхом відбору тих, хто цікавиться різними видами мистецтва й наділені певними здібностями; залучення їх до творчої діяльності; виховання поваги, цікавості до народних традиційних свят, звичаїв через мистецтво; залучення місцевих культурних ресурсів (музеї, концертні зали, бібліотеки, театри, музичні, художні колективи тощо) для формування художньо-естетичних смаків студентської молоді; підготовка до самостійного духовного освоєння справжніх художніх цінностей національної культури; формування цілісного уявлення про різні види мистецтва.

Особливим напрямом соціокультурної діяльності освітянської бібліотеки є формування у молоді навичок технологічної, когнітивної та соціальної компетенцій. В останні роки цифрові технології (соціальні медіа, мультимедіа та комунікаційні технології) проникли майже у кожен сферу нашого життя.

Вони стали важливим елементом у навчанні, міжособистісному спілкуванні, організаційній роботі та дозвіллі. Цифрові технології, такі як електронні книги, соціальні медіа, мобільні технології, багатокористувацькі онлайн-ігри фактично змінюють традиційні режими навчання, побудови знань, когнітивних та соціальних навичок, розподіл та споживання інформації, а також соціальна участь та відносини.

Розвиток та впровадження цифрових технологій вимагають від користувачів бібліотеки освоїти широкий спектр технологічної, когнітивної та соціальної компетенцій (що у сукупності називаються поняттям «цифрова грамотність»). Отже, учні і студенти освітніх закладів повинні стати «цифрово грамотними», щоб ефективно впоратися зі складними соціологічними, когнітивними та педагогічними викликами, які ці технології створюють. Ці навички включають в себе, наприклад, можливість орієнтуватися в мережі, ефективно справлятися з великими обсягами інформації, оцінювати достовірність інформації тощо. Особливо цінним в час суспільних викликів є розвиток критичного мислення особистості. Сучасну молодь потрібно навчити співпрацювати та ефективно вирішувати проблеми у віртуальному навчальному середовищі та ефективно спілкуватися в облаштованому технологіями суспільстві. Важливо зауважити: цифрова грамотність не обмежується просто роботою з комп'ютером та Інтернетом. Вона також стосується різноманітних гносеологічних та етичних питань, що виникають через унікальні цифрові характеристики технологій, які часто перетинаються з тенденціями, пов'язаними з епохою постмодерну та постструктурою. Сюди входять питання щодо авторитету знань, інтелектуальної власності, авторських прав, автентичності і плагіату (академічної доброчесності). Участь бібліотек у популяризації та впровадженні принципів академічної доброчесності, зазвичай здійснюється у межах інформаційної підтримки освіти та

досліджень університету в наступних напрямках: освітні заходи (надання рекомендацій, консультацій і тренінгів з питань академічної доброчесності); надання доступу до систем виявлення текстових збігів / ідентичності / схожості; підтримка та супровід репозитарію відкритого доступу; популяризація академічної доброчесності [1].

Крім того виникають такі питання, як саморепрезентація, віртуальна динаміка групи та онлайн залежність. У цьому сенсі цифрова компетентність дозволяє учням та користувачам орієнтуватися на мінливі соціально-технологічні та філософсько-гносеологічні середовища, які постійно кидають виклик, – як через соціальні та філософські тенденції, так і через спілкування та навчання за допомогою технологій [18].

Висновки. Як бачимо, соціокультурна діяльність освітянських бібліотек є багатоплановою, включає у себе різні напрями. Зокрема такі, як національно-патріотичне виховання, громадянсько-правове виховання та правове інформування; формування екологічної культури та екологічне інформування; формування здорового способу життя; навча просвіта; формування культури читання (популяризація й просування читання); формування естетичних поглядів молоді через літературу і мистецтво, формування навичок цифрової грамотності.

Розглянуті основні напрями соціокультурної діяльності можуть бути використані бібліотечними фахівцями для розширення арсеналу ідей та інструментів соціокультурної роботи бібліотеки. Спираючись на досвід колег і використовуючи свій творчий потенціал, освітянські бібліотекарі спроможні розробити нові соціокультурні програми, проекти і заходи освітнього, культурного та наукового спрямування, зробити перебування читачів у бібліотеці комфортним, інформаційно насиченим і цікавим, а бібліотеку – привабливою.

Список використаних джерел

1. Бруй О., Савенкова Л., Чуканова С. Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності : рекомендації / УБА та ін. Київ, 2019. 16 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27045/1/AI_Profil_2019.pdf (дата звернення: 29.10.19).
2. Віжічаніна Л. Сучасні тенденції розвитку бібліотек як соціокультурних центрів. *Віртуальний бібліограф. ХОУНБ ім. О. Гончара* : сайт від. наук. інформації та бібліогр. / Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олесь Гончара. URL: <http://biblio.lib.kherson.ua/suchasni-tendentsii.htm> (дата звернення 15.04.2019).
3. Григор'єва О. О. Напрями роботи шкільної бібліотеки в національно-патріотичному вихованні. *Шк. б-ка плюс*. 2018. Січ. (№ 1/2). С. 11–13.
4. З Україною в серці : зб. поезій / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Хемчян І. І., Біла Л. О., Рубан А. І. Київ : Фенікс, 2016. 256 с.
5. Когут В. О. Щоб не замулювались джерела пам'яті: шк. б-ка як осередок краєзнав. та екол. виховання. *Пед. вісн. Кіровоград*, 2014. № 1/2. С. 127–129.
6. Костирко Т. М., Мігунова Т. С., Корольова Т. Д. Ефективність та якість діяльності НБ НУК імені адмірала Макарова: стратегічні підходи. *Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи* : матеріали інтернет-конф., 6–10 черв. 2017 р., м. Харків / Харків. нац. ун-т радіоелектроніки, Наук. б-ка. URL: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3683> (дата звернення 12.09.2019).
7. Лупіка Л. Сучасні бібліотеки – відкритий простір для освіти, спілкування і дозвілля. *Бібл. форум України*. 2015. № 2. С. 27–28.

8. Матвійчук О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія. *Вісн. Нац. авіац. ун-ту. Філософія. Культурологія* : зб. наук. пр. Київ, 2010. № 2. С. 155–160.
9. Матвійчук О. Є. Соціокультурна діяльність бібліотек: термінологічний аспект. *StattiOnline* : б-ка наук. ст. URL: <https://bit.ly/2OV2WwP> (дата звернення: 29.10.19).
10. Освітнянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.-упоряд.: Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є. ; наук. ред.: Добко Т. В., Пономаренко Л. О. Київ, 2019. 74 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Educational_Library_in_the_Socio-Cultural_Communications_2019.pdf (дата звернення: 29.10.19).
11. Панасюк Т. Г. Екологічна освіта та екологічне виховання в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. *Наукова бібліотека Хмельницького національного університету* : сайт. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2011/pan_eko.htm (дата звернення: 29.10.19).
12. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан ; наук. ред.: Л. Д. Березівська, Т. В. Добко. Київ, 2017. 103 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/patriotic_education_method_recommend_2017.pdf (дата звернення: 29.10.19).
13. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. *Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України*. 2015. № 7. С. 70–95.
14. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : Указ Президента України від 13 жовт. 2015 р. № 580/2015. *Офіц. вісн. Президента України*. 2015. № 23. Ст. 1319.
15. Соціокультурна діяльність / Нац. парлам. б-ка України ; уклад.: С. Кравченко, І. Цуріна. Київ : б. в., 2005. 67 с.
16. Федорченко Н. Соціокультурна діяльність Богуславської ЦРБ. *Бібл. планета*. 2018. № 1. С. 23–25.
17. Önal H. I. IFLA/UNESCO School Library Manifesto for Creating One World. *Libri : Intern. J. of Libr. and Inform. Studies*. 2009. Vol. 59, Iss. 1. P. 45–54.
18. Eshet-Alkalai Y., Soffer O. Guest Editorial – Navigating in the Digital Era : Digital Literacy: Socio-Cultural and Educational Aspects. *Journal of Educational Technology & Society*. 2012. Vol. 15, No. 2). P. 1.

References

1. Brui, O., Savenkova, L., & Chukanova, S. (2019). *Profil kompetentnosti bibliotekariv z akademichnoi dobrochesnosti: rekomendatsii [Competence Profile of Academic Integrity Librarians: Recommendations]*. Kyiv. Retrieved from https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27045/1/AI_Profil_2019.pdf [in Ukrainian].
2. Vizhichanina, L. (n. d.) Suchasni tendentsii rozvytku bibliotek yak sotsiokulturnykh tsentriv [Current tendencies of development of libraries as socio-cultural centers]. <https://biblio.lib.kherson.ua/>. Retrieved from <http://biblio.lib.kherson.ua/suchasni-tendentsii.htm> [in Ukrainian].
3. Hryhorieva, O. O. (2018, January). Napriamy roboty shkilnoi biblioteky v natsionalno-patriotychnomu vykhovanni [Areas of work of the school library in national patriotic education]. *Shkilna biblioteka plus – School Library Plus*, p. 11–13 [in Ukrainian].
4. Khemchian, I. I., Bila, L. O., & Ruban, A. I. (Comps.). (2016). *Z Ukrainoiu v sertsii: zbirka poezii – [With Ukraine at Heart: A Collection of Poets]*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].

5. Kohut, V. O. (2014). Shchob ne zamuliuvalys dzherela pamiaty: shkilna biblioteka yak oseredok kraieznavchoho ta ekolohichnoho vykhovannia [Memory Sources: School Library as a Center for Local and Environmental Education]. *Pedahohichnyi visnyk – Pedagogical Bulletin*, 1/2, 127–129 [in Ukrainian].
6. Kostyrko, T. M., Mihunova, T. S., & Korolova, T. D. (2017). Efektyvnist ta yakist diialnosti NB NUK imeni admiral Makarova: stratehichni pidkhody [Efficiency and quality of activities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding Science Library: Strategic Approaches]. *Measurements in libraries: evaluation of efficiency and quality of work: materials of Internet conference*. Retrieved from <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3683> [in Ukrainian].
7. Lupika, L. (2015). Suchasni biblioteki – vidkrytyi prostir dlia osvity, spilkuvannia i dozvillia [Modern libraries are an open space for education, communication and leisure]. *Bibliotechnyi forum Ukrainy – Library Forum of Ukraine*, 2, 27–28 [in Ukrainian].
8. Matviichuk, O. Ye. (2010). Biblioteka yak sotsiokulturnyi instytut: osvitno-vykhovna misiia [Library as a sociocultural institute: educational mission] *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Filosofii. Kulturolohiia – Bulletin of the National Aviation University. Philosophy. Culturology: a collection of scientific works*, (2), 155–160 [in Ukrainian].
9. Matviichuk, O. Ye. (n. d.). *Sotsiokulturna diialnist bibliotek: terminolohichnyi aspekt [Sociocultural activity of libraries: terminological aspect]*. Retrieved from <https://bit.ly/2OV2WwP> [in Ukrainian].
10. Hlazunova, S. M., Nikolaienko, Ya. M., & Soshynska, Ya. Ye. (2019). *Osvitianska biblioteka v suchasni systemi sotsiokulturnykh komunikatsii: metodychni rekomendatsii [Educational library in the modern system of socio-cultural communications: methodical recommendations]*. Kyiv. Retrieved from http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Educational_Library_in_the_Socio-Cultural_Communications_2019.pdf [in Ukrainian].
11. Panasiuk, T. H. (2011). *Ekolohichna osvita ta ekolohichne vykhovannia v naukovi bibliotetsi Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu [Environmental Education at the Khmelnytsky National University Scientific Library]*. Retrieved from http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2011/pan_eko.htm [in Ukrainian].
12. Khemchian, I. I., Bondar, L. M., Dobko, T. V., & Ruban, A. I. (2017). *Patriotychne vykhovannia u shkilnykh bibliotekakh: metody ta pidkhody: metodychni rekomendatsii [Patriotic education in school libraries: methods and approaches: guidelines]*. Kyiv. Retrieved from http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/patriotic_education_method_recommend_2017.pdf [in Ukrainian].
13. Pro zatverdzhennia Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi, Zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei i molodi ta Metodychnykh rekomendatsii shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 № 641 [On approval of the Concept of national patriotic upbringing of children and youth, Measures to implement the Concept of national patriotic upbringing of children and youth and Methodical recommendations on national patriotic upbringing in general educational institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of June 16, 2015 No. 641]. (2015). *Informatsiinyi zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky Ukrainy – Information collection and comments of the Ministry of Education and Science of Ukraine*, 7, 70–95 [in Ukrainian].
14. Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 roky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 13 zhovtnia 2015 r. № 580/2015 [On the Strategy of National Patriotic Education of Children and Youth for 2016–2020: Presidential Decree of October 13, 2015 No. 580/2015]. (2015). *Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy – Official Bulletin of the President of Ukraine*, 23, art. 1319 [in Ukrainian].

15. Kravchenko, S., & Tsurina, I. (Comps.). (2005). *Sotsiokulturna diialnist [Socio-cultural activities]*. Kyiv: s. n. [in Ukrainian].
16. Fedorchenko, N. (2018). Sotsiokulturna diialnist Bohuslavskoi TsRB [Socio-cultural activity of Boguslav Central District Library]. *Bibliotechna planeta – Library planet*, 1, 23–25 [in Ukrainian].
17. Önal, H. I. (2009). IFLA/UNESCO School Library Manifesto for Creating One World. *Libri : International Journal of Libraries and Information Studies*, 1, (59), 45–54.
18. Eshet-Alkalai, Y., & Soffer, O. (2012). Guest Editorial – Navigating in the Digital Era: Digital Literacy: Socio-Cultural and Educational Aspects. *Journal of Educational Technology & Society*, 2 (15), 1.

Yaroslava Nikolaienko,

Research Fellow,

The Department of Scientific and Document Support,

Sociocultural Activity and International Contacts,

V. O. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine,

e-mail: yaroslava_n@i.ua

ORCID id: 0000-0002-5959-8161

CURRENT DIRECTIONS OF SOCIO-CULTURAL ACTIVITY PERFORMED AT EDUCATION LIBRARIES

The paper covers socio-cultural activity performed at education libraries. The following current directions of socio-cultural activity were investigated: national-patriotic training of pupils and students; civic and legal education; development of environmental culture; health information and education; development of aesthetic views via literature and art; development of technological, cognitive and social competencies (so called digital acumen). The attention is focused on national-patriotic and civic education; they involve the realisation of the following activities: organisation and holding educational, informational, culturological, international, scientific, and methodical activities on national-patriotic education; improvement of professional skills in the sphere of training of children and youth; involvement of contemporary cultural, art, and science workers, sportsmen, and volunteers in the processes of national-patriotic education, etc. The paper discusses the education library activities aimed at promoting library document resources and enhancing the image of libraries. It is stated that the cultural and educational activities performed at libraries undergo certain changes under the influence of information technology. The study informs about the content and purpose of different directions of sociocultural activity performed at education libraries considered as an important factor of qualitative sociocultural shifts in Ukraine in the context of the development of the world cultural and educational environment. It is mentioned that the development of digital literacy skills of young generation is the most important direction of socio-cultural activity performed at education libraries.

Keywords: *socio-cultural activity, education libraries, libraries of educational establishments.*

Надійшла до редакції 22.11.2019 року